Сән тәк дејилсән

Кәнҹ јазычы Шамил Фәрзәлијев бир сыра мараглы һекајә, кичик һәҹмли пјес, очерк вә фелјетон мүәллифи кими охуҹуларын диггәтини ҹәлб етмишдир.

Онун «Сән тәк дејилсән» адлы илк ири һәҹмли сәһнә әсәри Азәрбајҹанда Совет һакимијјәти гурулмасынын 40 иллијинә һәср едилмиш мүсабигәдә мүкафата лајиг көрүлмүшдүр. Пјесдә совет адамларынын гајғыкешлијиндән вә инсанпәрвәрлијиндән бәһс олунур.

Ашағыда һәмин әсәрин дөрдүнҹү шәклини дәрҹ едирик.

Доғум евинин гәбул отағы. Үмид профессор Мүсејиб Маһмудовичин диктәсинә гулаг аса-аса мәктуб јазыр. Һәлимә Ханым арвадла, онун оғлу Вагифлә сөһбәт едир. Мурад әми илә Нисә гары профессора гулаг асырлар. Гапынын ағзында дајанан Маријанын һәр ики әлиндә долу зәнбил вардыр. О, мәктубун гуртармасыны көзләјир.

МҮСЕЈИБ — Һәлалик бу гәдәр. Нәјә еһтијаҹын варса, ачыг јаз. Биздән чәкиниб еләмә. Һөрмәтлә әлини сыхырыг. Сизин: Кичикханым, Мүсејиб, ес.., Үмид, Һәлимә.

ВАГИФ — (Анасына) Аначан, де, мәним дә адымы јазсынлар.

Ханым — (Үмидә) Бала, бизим дә ушағын адыны јаз ора. Нә гәдәр еләдим евдә отурмады. Деди кәрәк мән дә кедәм, Маһирә халанын ушағыны көрәм.

МҮСЕЈИБ — Ај гочаг, адын нәдир?

ВАГИФ — Вагиф.

МҮСЕЈИБ — Јаз, бу пионерин дә адыны јаз. (Үмид гејд едир. Кағызы Маријаја вермәк истәјир. Бајагдан сакит отуран Мурад әми ајаға галхыр).

МУРАД ӘМИ — (Профессора) Бајагдан бәри көз гојурам көрүм о кәлинә јолладығыныз кағызда биз гоҹајла гарынын да адыны јазаҹагсыныз, јохса јох. Көрдүм хејр. Одур ки, мән дә, (Нисә гарыны көстәрәрәк) бизим гары да сиздән инҹијирик. Өзү дә әмәлли-башлы инҹијирик. Дүз дејирәмми а Кәлбә Меһдинин гызы?

НИСӘ — (Бәркдән) Нә дедин, јахшы ешидә билмәдим?

МУРАД ӘМИ — Дејирәм, о кәлинә көндәрилән мәктубда бизим икимизин дилиндән дә бир-ики сөз јазсынлар.

НИСӘ — Лап јахшы олар, аллаһ еләнләринизә рәһмәт еләсин, мәним рәһмәтлик атам дејәрди ки...

МУРАД ӘМИ — (Бәркдән) Арвад, сән мәним ҹаным, елә рәһмәтлик атандача сахла. (Маријаны көстәрәрәк) Кишинин гызынын голлары гырылды ахы. Гој кағызы јоллајаг, сонра сән дурурсан, атан дурур.

НИСӘ — Һә? Нејнәк, сонра данышарам.

МҮСЕЈИБ — Бағышлајын, әми, мән сизин Маһирәни таныдығынызы билмирдим.

ҮМИД — Мурад әмикил әһвалаты күнортадан билирләр. (Мурад әмијә) Сизи дә јаздым, Мурад әми. (Мәктубу Маријаја верир).

МУРАД ӘМИ — Һә, Үмид дүз дејир, күнортадан хәбәрдарыг. Көрмүрсән ики зәнбил кәтирмишик? Арвад о кәлинә кефин истәјән јемәк һазырлајыб. Дејир гој үрәји сынмасын, јанында дост вар, таныш вар, хифәт елијәр. (Јанындакы зәнбилләри көтүрүб пәнҹәрәјә гојур) Гызым, бунун бирини бизим ушаға, бирини дә о кәлинә апар.

МАРИЈА — Әмиҹан, Маһирә бу саат габ-гаҹаг әлиндән тәрпәнә билмир. Дүз бир һәфтәлик јемәк-ичмәји вар. Өзү дә хаһиш едирди ки, бир дә она шеј кәтирмәсинләр.

МУРАД ӘМИ — Гызым, бу бизим биринҹи совғатымыздыр, чох хаһиш едирәм көтүрәсән. Јохса бизим арвад елә биләр Маһирә онун хөрәјини бәјәнмир.

МАРИЈА — (Күлүр) Маһирәнин әлаҹы олса бу саат кәлиб һамынызы өпәрди. Јазыг гыз елә севинир ки! (Марија зәнбилләри көтүрүб апарыр).

ҺӘЛИМӘ — (Әлиндәки гәзети атасына көстәрәрәк). Охумусанмы, ата? Үмиди гәзетә вурублар!

МҮСЕЈИБ — Елә шеј олмаз?! (Үмидә) Тәбрик едирәм, нә мүнасибәтлә јазыблар? (Үмид башыны ашағы салыр).

ҺӘЛИМӘ — Онун тәләбә елми ҹәмијјәтиндә ишләјиб һазырладығы пројект машынгајырма заводунда бәјәнилиб. Будур, һамысы бурада јазылыб.

МҮСЕЈИБ — (Үмидә) Бәс бу барәдә нијә бизә бир сөз демәмисән? (Үмид динмир).

МУРАД ӘМИ — Ону гынамајын, ҹаванлыг елә шејдир. Ҹаванлыгда адам көрдүјү ишләри һәмишә хырда шеј һесаб едир. Мәним кими гоҹалар исә милчәк бојда иши фил бојда бөјүдүр, өзүнү өјүр.

МҮСЕЈИБ — Кәнҹлик дөврү ајры аләмдир, Мурад әми. Әсил мүбаризә, чарпышма, јорулмаг билмәдән дүшүнмәк, ишләмәк...

МУРАД ӘМИ — Еләдир, оғлум, мәним бир достум варды, елә һәмјаш олардыг. О, дејәрди ки, инсан нејләсә ҹаванлыгда еләр, ҹаванлыг өмрүн гызыл дөврүдүр.

МАРИЈА — (Бир јығын бош термос, габ-гаҹаг олан зәнбили кәтирир) Хаһиш едирәм һәрәниз өз шејләринизи ајырд едәсиниз.

ҺӘЛИМӘ — Бәс мәктуб?

МАРИЈА — Мәктуб да кәтирмишәм. (О, халатын ҹибиндән кағызы чыхарыб Һәлимәјә верир).

ҺӘЛИМӘ — «Әзиз јолдашлар, мән о гәдәр һәјәҹанлыјам ки, сизә өз тәшәккүрүмү билдирмәк үчүн нә јазмаг лазым кәлдијини белә билмирәм, өз миннәтдарлығымы ифадә етмәкдә аҹизлик чәкирәм. Сиз һамыныз јахшы адамларсыныз, көзәл инсанларсыныз. Сиз мәни јенидән һәјата гајтардыныз, өз чәркәнизә гајтардыныз. Мән евдән чыхаркән өз әримин, бағышлајын, һәјат јолдашымын шәхсиндә бүтүн инсанлара, хүсусән кишиләрә олан инамымы итирмишдим. Сиз бу инамы јенидән мәнә гајтардыныз. Дүзү, илк саатларда сизин, мәнимлә бир палатада јатан јолдашларымын, һәкимләрин, шәфгәт баҹыларынын мәнә көстәрдикләри гајғыны ајры ҹүр баша дүшүрдүм. Мәнә елә кәлирди ки, сизин мәнә анҹаг јазығыныз кәлир. Дүзү, бу, мәнә әзаб верирди, лакин инди баша дүшүрәм ки, бу һеч дә мән дүшүндүјүм кими дејилдир. Сиз мәним голумдан тутмаг истәјирсиниз, мәни ҹәмијјәтә, һәјата гајтармаг истәјирсиниз. Буну мән өмрүм боју унутмајаҹағам. Инди сиздән бир хаһишим вар. Чох тәвәггә едирәм, даһа мәнә һеч нә кәтирмәјин. Ахы, онсуз да мән сиз көндәрән шејләрин һамысыны јејә билмирәм. Анҹаг Һәлимә баҹынын вахты олса, мәнә бир китаб кәтирсин, мараглы бир китаб, күнләр узундур, охумаг истәјирәм. Бу гәдәр. Мәнә көстәрдијиниз гајғы үчүн чох сағ олун. Сизин Маһирә»

ХАНЫМ — Сағ олсун, мән елә илк дәфә ону көрәндә билдим ки, ағыллы ҹуванәзәндир. Өзүчүн јахшы нәтиҹә чыхарыб.

ҺӘЛИМӘ — Мән ики саата кими она китаб кәтирәрәм.

ҮМИД — Сиз әзијјәт чәкмәјин, мәндә дә јахшы романлар вар.

ҺӘЛИМӘ — Јох, ахы о, шәхсән мәнә мүраҹиәт едиб, ики саата мүтләг кәтирәрәм.

МАРИЈА — Јолдашлар, инди зәнбилләринизи сечиб көтүрүн, мән дә кедим.

МҮСЕЈИБ — Гызым, Маһирәјә де ки, чох сағ олсун, биз онун белә никбин әһвал-руһијјәдә олмасына севинирик. (Марија кедир. Мурад әми, Үмид, Һәлимә, Ханым һәрәси бир зәнбил көтүрүр).

МУРАД ӘМИ — Мәним достум дејәрди ки, бәшәр өвлады хејирхаһлыг үчүн јараныб. Һамыны јахшы көрмәк истәјирсәнсә һамыја јахшылыг елә. Мән әлимин ичи кими билирәм ки, бу кәлинин әри кеч-тез ајылаҹаг. Өзү баша дүшмәсә дә, јахшы адамлар һәјатын, инсанијјәтин, ҹаным сизә десин јашамағын әсил мә'насыны она баша салаҹаглар. Дүз дејирәмми, а Кәлбә Меһдинин гызы?

НИСӘ АРВАД — Нә дедин, јахшы ешидә билмәдим?

МУРАД ӘМИ — (Бәркдән) Дејирәм, бу кәлинин әри кеч-тез баша дүшәҹәк ки, гәләт иш тутуб.

НИСӘ АРВАД — Бизим киши дүз дејир. Онун дилинә јалан кәлдијини һәлә көрмәмишәм, тәкҹә 45 ил бундан ирәли... (Мурад әми бир бармағыны гатлајыб 9-ну көстәрир, Нисә арвад даһа дөзә билмир) Әши, сән дә гој сөзүмүзү данышаг. Мән јазыг нә вахт 9 дәфә данышдым ахы? (Ичәридәкиләрә) Ај ҹамаат, сиз оласыныз әзизләринизин ҹаны, 45 ил бундан ирәли бизим кишинин мәни нечә алдатдығыны һамы билир?

МҮСЕЈИБ — Јох, ана, шәхсән мән билмирәм, хаһиш едирәм даныш.

НИСӘ АРВАД — (Әринә) Көрдүн ки! Бах даһа мәнә бармаг һесабы көстәрмә!

МУРАД ӘМИ—Ај Кәлбә Меһдинин гызы...

НИСӘ АРВАД — Һеч елә мәсәлә јохдур, данышаҹағам. вәссалам.

МУРАД ӘМИ — Үмид бала, сән дә мәним кими бу нағыла чох гулаг асмысан, кәл биз кедәк. Мән ону таныјырам, чәтин ки, бу күн гуртарсын.

МҮСЕЈИБ — Дајанын бирликдә чыхағын, һәм тәмиз һава аларыг, һәм дә ананын сөһбәтинә гулаг асарыг. Бујурун ана, дүшүн габаға. (Нисә арвад галибләр кими әрини сүзүб кечир, Мурад әми башыны булајыр, онлар чыхырлар. Талыб ичәри кирир, гапыдан онларын ардынҹа бахыб, дәриндән нәфәс алыр):

ТАЛЫБ — Кетдиләр, јахшы ки, Мүсејиб Маһмудович мәни көрмәди, јохса бибабыр олардым. (Гәбул пәнҹәрәсини таггылдадыр. Маријанын башы көрүнүр).

МАРИЈА — (Тәәҹҹүблә) Талыб, бу вахт хејир ола?

ТАЛЫБ — Хејир дејәндә ки, елә бир шеј јохдур. Өзүм кәлдим, ешитдим ки...

МАРИЈА — Дајан, бу саат кечим јанына. (О, гапыны ачыб Талыбын јанына кечир, онунла көрүшүб, отурур). Нијә белә һәјәҹанлысан, Талыб? Нә ешитмисән?

ТАЛЫБ — (Күлүмсәмәјә чалышараг). Һәјәҹанлы дејиләм, Марија, јүјүрә-јүјүрә кәлмишәм. Ешитдим ки... ешитдим ки, ишдәсән, дедим бир баш чәким.

МАРИЈА — (Күлүр) Ахы, нијә елә кәлирдин?.. Нечә дәфә тапшырмышам ки, күчәдә еһтијатла јери, бир белә машын, трамвај, троллејбус вар.

ТАЛЫБ — Мәнә һеч нә олмаз, Марија.

МАРИЈА — Сән елә дејирсән, мән исә ахшамаҹан сәни фикирләширәм, горхурам бирдән...

ТАЛЫБ — (Ики мә'налы) Горхма, Марија, инди машынлар мәндән үркүр, мән онлардан јох.

МАРИЈА — Бах, ахырынҹы дәфә дејирәм; бир дә белә кәлсән инҹијәрәм. Ахы гача-гача кәлмәјин нә мә'насы вар? Онсуз да о гәдәр бир јердә олаҹағыг ки! (Зарафатла) Амма горхурам, ахырда сән дә бурада јатан кәлинин әри кими... (нә фикирләширсә сусур).

ТАЛЫБ — Бурада јатан кәлин кимдир ки?

МАРИЈА — Һеч, өзүм зарафат едирдим. Сән она бәнзәмәзсән, Талыб. Мәнә елә кәлир ки, сән өмрүнүн ахырынаҹан елә белә олаҹагсан. Һәрарәтлә севән, садиг, вәфалы... елә дејилми?

ТАЛЫБ — Сән буну һисс етмирсәнми, Марија?

МАРИЈА — Һисс едирәм, анҹаг һәлә һисс едирәм, Талыб. Бу исә кифајәт дејил.

ТАЛЫБ — Дүз дејирсән, мәһәббәтдә һисс етмәклә кифајәтләнәнләр чох заман алданырлар. Нә исә... кәрәк ки, бурда јатан кәлиндән данышырдын, она нә олмушдур ки?

МАРИЈА — Дүнән ахшам сән кедәндән сонра ону кәтирдиләр. Билирсәнми, ону трамвајда пис вәзијјәтдә көрүбләр. Бир баш бура кәтирмишдиләр. Сән демә әри гызы евдән говубмуш. Елә көзәл, һәјалы кәлиндир ки, адам бахмагла дојмаг билмир. Дејирәм, биздә нә гәдәр көзәл инсанлар вар, Талыб. Бах, елә сәнин габағынҹа бир дәстә чыхды. Һамысы ону јолухмаға кәлмишди.

ТАЛЫБ — (Һәјәҹаныны боғмаға чалышараг) О кәлин азад олдуму?

МАРИЈА—Елә дүнән ахшам.

ТАЛЫБ—Нәји олду?

МАРИЈА — Гызы.

ТАЛЫБ — Гызы? Гәшәнкдирми, Марија?

МАРИЈА — Чох гәшәнкдир, балаҹа бурну вар, чатма гара гашлары, ири көзләри...

ТАЛЫБ — (Өзүнү әлә алмаға чалышыр) Кимә охшајыр, о ушаг?

МАРИЈА—Кимә? Бир аз анасына охшајыр, атасыны исә көрмәмишәм.

ТАЛЫБ—Онун атасыны көрсәјдин нејләрдин, Марија?

МАРИЈА — Нејләрдим? Она һеч нә еләмәздим, икиҹә кәлмә сөз дејәрдим.

ТАЛЫБ — Анҹаг сөз дејәрдиниз?

МАРИЈА — Јох, әввәлҹә онун голундан тутуб апарардым ичәријә, анајла баланы она көстәрәрдим. Сонра бах, бурадаҹа отуздурардым, Маһирәнин јанына кәлән адамлары бир-бир она көстәрәрдим. Дејәрдим: гулаг вер онларын сөһбәтинә. Сонра да...

ТАЛЫБ — (Һәјәҹанла) Бәс сонра?

МАРИЈА — Сонра да дејәрдим: Инди кет! Бу адамларын арасында сәнә јер јохдур. Сән јашасан да өлүсән! Чүрүк бир мејитсән. (Пауза) Нијә данышмырсан Талыб, дүз демирәмми, сән елә демәздин?

ТАЛЫБ — (ағыр-ағыр галхыр) Дүз дејирсән, Марија, бу, әдаләтли һөкмдүр...

МАРИЈА — (Саатына бахыр) Ушаглары әмиздирмәк вахтыдыр. (галхыр). Мән кедим. Әкәр истәсән ики саатдан сонра кәл, киноја кедәк, нөвбәм гуртарыр.

ТАЛЫБ — Бәлкә ајры вахт кедәк, инди башым ағрыјыр.

МАРИЈА — Башын ағрыјырса, кетмәјәк. Сән кет, динҹәл.

ТАЛЫБ — Сағлыгла гал, Марија.

МАРИЈА—Хош кетдин. (Талыб үзкүн аддымларла чыхыр. Марија онун ардынҹа бахараг өз-өзүнә) Баш ағрысы бәһанәдир. Маһирәнин башына кәлән әһвалат она пис тә'сир етди. Көрүнүр тәмиз адамдыр, үрәји јухадыр.

ИШЫГЛАР СӨНҮР

ЈЕНИ МӨВСҮМ СӨҺБӘТЛӘРИ

Кечән театр мөвсүмүндә республиканын әмәкдар артисти Софија Бәсирзадә Азәрбајҹан Дөвләт Академик Драм Театрынын бир груп артисти илә Пушкин рајонуна гонаг кетмишди. Софија Пушкин рајонунун Телман адына колхозунда оларкән колхозун сәдри, Сосиалист Әмәји Гәһрәманы Гызгајыт Һәсәнова илә көрүшүб таныш олмушду. Бу зәһмәтсевән вә ишкүзар гадына Софијанын гәлбиндә дәрин рәғбәт һисси баш галдырды. Онлар дост олдулар.

Софија Гызгајыта сөз верди ки, театрын сәһнәсиндә тезликлә о белә бир гәһрәман гадынын образыны јарадаҹагдыр. Бу сәмими көрүшдән бир нечә ај сонра Софија Бәсирзадә Гызгајыта вердији достлуг вә'динә әмәл етди.

«Дағлар гызы» пјесиндә Софија Бәсирзадә ојнадығы колхоз сәдри ролунда өз әмәји илә шөһрәт газанмыш Гызгајыт Һәсәнованын даһа чох заһири портретини рәсм етмишдир. Софија өзү дә бу фикрә шарикдир. О, дејир:

— Гызгајыт Һәсәнованын һәјаты јахшы драм әсәри үчүн зәнкин материал верир. Мән Гызгајытын нә кими чәтинликләрлә үзләшдијинә, шәрәфли әмәк сајәсиндә һәјатын ишыглы јолларыны илә ирәлиләдијинә јахшы бәләдәм. Гызгајыт Алмаз, Күлүш, һәјат тәбиәтли бир гәһрәмандыр. Мән драматургларымыза онун үнванына сораг верирәм. Арзум да будур ки, өз әмәји илә бизи севиндирән, ҹәмијјәтимизә хејир верән көзәл инсан вә көркәмли колхоз сәдри Гызгајыт Һәсәнованын иши вә һәјаты һаггында драматургларымыз әсәр јазсынлар. Өз фәрәһли әмәји илә јүзләрлә гадына, гыза нүмунә олан севимли рәфигәм Гызгајытын парлаг образыны тезликлә сәһнәмиздә јарадаҹағыма әминәм.

Шәкилдә: С. Бәсирзадә (солда) вә Г. Һәсәнова.

ЈЕНИ ШЕ'РЛӘР

М. СЕЈИДЗАДӘ

БУ ЕЛЛӘРДӘ

Достум Ислам Сәфәрлијә

Кәздикҹә бу елләрдә сәмимијјәти көрдүм,
Халглардакы гардашлығы, үнсијјәти көрдүм.

Кәздим Муғаны, Ширваны, Көј көлдә доландым,
Сабирлә Фүзулидәки ше'ријјәти көрдүм.

Бахдым Кәпәзә, Шаһ дағына учду хәјалым,
Бабәклә Ҹаванширдә олан гүдрәти көрдүм.

Сајсыз јанан улдузлары сејр ејләдим ахшам,
Еј шанлы Вәтән, сәндәки үлвијјәти көрдүм.

Гәлб досту дедим һәр кәсә, Мир Меһди, бу елдә,
Мән онда көнүл вүс'әти, дүз нијјәти көрдүм.

ҮРӘЈИМСӘН

Еј доғма Бакы, варлығым, ешгим, үрәјимсән,
Сәндән алырам мән ишығы, көз бәбәјимсән.

Әс, охша күмүш сачларымы, еј дәли хәзри,
Сән јурдумун үстүндән әсән шән күләјимсән.

Ҹош, далғалан, еј мави Хәзәр, чых јатағындан,
Гәлбимдә ширин арзуларым, хош диләјимсән.

Еј јурдумузун јаз күнәши, гәлби исиндир,
Сән көксүмүн үстүндәки мунис чичәјимсән.

Мир Меһди верәр торпағына ҹаныны гурбан,
Еј доғма Бакы, варлығым, ешгим, үрәјимсән.

ДЕМӘ

Демә аварадыр ашиг, әлиндә ихтијар олмур,
Севәнләр кама јетмиш, севмәјәнләр бәхтијар олмур.

Вәфалы олса ҹананы әкәр, ашиг ҹәфа чәкмәз,
Көзәлләр чохдур, амма һәр көзәлдә е'тибар олмур.

Тиканлы чөлләри күлзарә дөндәрмиш бизим елләр,
Демә шор торпаға шәрбәт дә төксән лаләзар олмур.

Икидләр чохса да, тәкдир Короғлу өз вүгарилә,
Дүшүб дастанлара һәр ашигин јары Никар олмур.

Кәлир, Мир Меһди, дүнјаја чох ашигләр гошур нәғмә,
Фәгәт ашиг Әләскәр тәк һәр ашиг нәғмәкар олмур.

КҮЛЛӘР ИЧИНДӘ

Көрдүм о көзәл чөһрәни ал түлләр ичиндә,
Сандым ки, гызыл күл көрүрәм күлләр ичиндә.

Сүнбүлләрин әгри хош олур бағда, чәмәндә,
Јох сачларынын бәнзәри сүнбүлләр ичиндә.

Илләр доланыр һүснүнә тә'сир едә билмир,
Сән гәлбә јатан ај кимисән илләр ичиндә.

Дүнјада көзәл чохса да, лакин сәнә бәнзәр
Бир назлы көзәл көрмәмишәм елләр ичиндә.

Мир Меһди вүсал һәсрәтини гәлбинә салмыш,
Јар, гојма онун гәлбини нискилләр ичиндә.

АЧЫ ОЛМАЗ

Һәр сөз десә ашигләрә ҹанан ачы олмаз,
Јар вә'дә верә вәслинә, һиҹран ачы олмаз.

Мә'налы һәјат сүрсә бу дүнјада һәр инсан,
Јүз иллик өмүрдән она бир ан ачы олмаз.

Бир хәстәлијә јахшы әлаҹ ејләсә, шәксиз,
Ағу кими олса јенә дәрман ачы олмаз.

Дөвраны бизик һәрләдән өз гүдрәтимизлә,
Зәһмәт севән инсана бу дөвран ачы олмаз.

Ҹананыны Мир Меһди ширин ҹан кими севмиш,
Ҹанан өзү дә ҹан кимидир: ҹан ачы олмаз.

ЈЕНИ МӨВСҮМ СӨҺБӘТЛӘРИ

Сон заманлар һәр јердә тамашачыларла көрүшдүкдә онлар мәнә ејни суалла мүраҹиәт едирләр:

— Кино театрын рәгибидирми?

Бә'зән телевизијаны театра рәгиб кәсдиләнләр дә олур.

Әлбәттә, бүтүн сәнәтләр арасында јахшы мә'нада рәгабәт вардыр вә бу, театрла кино арасында даһа ајдын нәзәрә чарпыр. Анҹаг бу рәгабәт (һәркәс белә демәк доғрудурса) биз театр ишчиләрини даһа мәс'улијјәтлә ишләмәјә һәвәсләндирир. Биз бүтүн сәнәтләрдән, о ҹүмләдән кинодан да чох шеј өјрәнә биләрик вә өјрәнирик.

Шүбһәсиз ки, телевизија да бизим тамашачылары мүәјјән мә'нада театрдан «ајырыр». Биздә шахталы бир гыш кечәси евиндә отуруб мүрәббәли чај ичә-ичә телевизијаја бахмағы театра кәлмәкдән үстүн тутанлар вардыр.

Театрын өз «рәгибләринә» галиб кәлмәси үчүн театр хадимләримиз даим јени јарадыҹылыг кәшфләри етмәли, јени сәһнә формаларыны ҹәсарәтлә сынагдан кечирмәлидирләр.

Бу ишдә драматург достларымыз бизим јахын көмәкчимиз олмалыдырлар. Биз елә етмәлијик ки, ҹанлы сәнәт нүмунәси сајылан театр даһа чох јарадыҹылыг гәләбәләри газансын, көстәрдијимиз һәр јени әсәр минләрлә тамашачынын гәлбинә јол тапсын, онлары сәһнәмизин пәрәстишкарына, театрымызын ашигинә чевирсин.

Ағададаш ГУРБАНОВ
Азәрбајҹан ССР халг артисти.

ӘМӘКДӘН СӨЗ ДҮШӘНДӘ...

Гаршымда бир мәктуб вар. Онун мүәллифи Кировабад алуминиум оксиди заводу тикинтисинин бәннасы Әршад Исмајыловдур. Әршады мән ушаглыгдан таныјырам. О, Кировабадын јахынлығындакы Гушчу кәндиндәндир. Көзүнү ачандан әмәкдә бөјүмүшдүр.

Әршад тикинтидәки коммунист әмәји бригадасынын ән чалышган үзвү, Азәрбајҹан ССР Али Советинин депутатыдыр. О јазыр: «Мәни бу мәртәбәјә чатдыран, ади бир кәндли баласыны бөјүк бир тикинтинин ән һөрмәтли адамына чевирән әмәк олмушдур. Өзү дә елә әмәк ки, сән ондан даддыгча, һәјатын, јашамағын мә'насыны даһа көзәл баша дүшүрсән. Аталар јахшы дејиб: «ишләмәјән дишләмәз». Мүдрик сөзләрдир. Лакин бир шеј дә вардыр ки, ишләмәк јалныз јемәк үчүн олсајды, һәјат чох мә'насыз көрүнәрди; ишләмәк, јаратмаг, кәләҹәк нәсилләр үчүн бир шеј гојуб кетмәк лазымдыр. Мәнҹә бу күн бизим социалист Вәтәнимиздә ишләмәјиб, дишләмәјә чалышанлар, јалныз бу күнүн өлү ҹанлары дејилләр, онлар кәләҹәк үчүн дә чохдан өлмүш адамлардырлар. Чүнки, әлинин зәһмәтини, гәлбинин һәрарәтини өз халгына хатирә гојуб кетмәјән адам «мән јашамышам»—дејә билмәз.

Бу мәктубу охудугҹа сон илләрдә гаршылашдығым бир чох кәнҹләрин әмәк јолу кәлиб нәзәримдән кечди. Мән онлара Милин вә Муғанын памбыг тарлаларында, Губанын вә Гусарын мејвә бағларында, Минкәчевирин вә Сумгајытын тикинтиләриндә, Бакынын нефт мә'дәнләриндә, Кировабадын фабрик вә заводларында раст кәлмишәм. Һәмишә дә онларла көрүшәндә, онларын гадир әмәјини мүшаһидә едәндә өз-өзүмә демишәм ки, белә кәнҹләрин һәјатындан јазмагдан шәрәфли бир иш ола билмәз.

Бу сөзләри јазаркән, фикрим Бөјүк Вәтән мүһарибәсинин ағыр заманларына кетди. Өлкәмиз чәтин сынаг гаршысында иди. Јалныз ҹәбһәдәкиләр дејил, архада чалышанлар да бир әскәр, бир дөјүшчү идиләр. Чохлу нефт вә даш-көмүр чыхаран, бол тахыл вә памбыг бечәрән һәр кәс дүшмәнә сарсыдыҹы зәрбә ендирмиш олурду.

О заман мән «Коммунист» гәзетиндә әмәкдашлыг едирдим. Бир дәфә ахшам үстү редаксијада ишин гуртармағына аз галмыш гапы ачылды. Сәмәд Вурғун ичәри кирди. О, һәјәҹанлы иди. Әлиндә балаҹа бир чамадан вар иди. Дејәсән, јолдан кәлирди. Биз С. Вурғуну мүһарибә күнләриндә бә'зән сәһәр тездән, бә'зән кечә јары редаксијада көрмәјә алышдығымыздан инди дә онун белә бивахт кәлишинә тәәҹҹүбләнмәдик. Биз билирдик ки, шаири бура ја јени бир ше'р, ја да чох мараглы бир һадисә кәтирмишдир.

ишләмәјән дишләмәз

Сәмәд Вурғун јүнкүл јаз палтосуну чыхарыб асды. Алнындакы тәр дамҹыларыны силди. Әлләрини гошалајыб, ҹал сачларыны керијә верди. Сонра отуруб, бир стәкан су истәди.

О заман «Коммунист» гәзетинин редактору Әли Вәлијев зарафатла:

— Сәмәд,—деди,—көрүрәм, сәнин атәшини бир стәкан су илә сөндүрмәк олмаз.

Биз күман едирдик ки, Сәмәд Вурғун зарафаты давам етдирәҹәкдир. Лакин, белә олмады. О, сөһбәтинә давам етди:

—Доғрудур, Әли, көрүб дујдугларым гәлбимдәки јазмаг атәшини даһа да аловландырыр,—дејә Сәмәд бир папирос јандырыб, дамағына алды вә әлавә етди:

— Дөјүшчүләрлә көрүшдән гајыдырдым. Бир күнлүјә бизим Дашсалаһлы кәндиндәки «Коминтерн» колхозунда әјләндим. Ахшам колхоз идарәсиндә бөјүк бир јығынҹаг олду. Дашсалаһлы колхозчулары бу мәҹлисә топлашмышдылар ки, мүдафиә фондуна пул јығсынлар. Бирдән бир кәлин башындакы гара калағајыны кери вериб ирәли кәлди. Мәҹлисдәкиләрин нәзәри она чеврилди. О, кәнд гызларына мәхсус бир утанҹаглыгла: «Мән дә һөкумәтимизин танк дәстәсинә ики мин манат верирәм»—дејиб, гара көзләрини јерә зилләди.

Мән бу гадынын ким олдуғуну сорушдум. Бу, бизим Гызханымдыр, јолдашы әскәр кетмишдир, —дејә мәнә ҹаваб вердиләр. Гызханым чох кәнҹдир. Јолдашы Вәтән уғрунда мүһарибәјә кедәндән бәри анләни өзү тәк сахлајыр. Лакин о, јенә дә мәрд вә сәхаватлидир. Мән Гызханымдакы бу сәхавәти кәнҹләримизин чохунда көрдүм. Белә бир гәнаәтә кәлдим ки, бизим јени кәнҹлик ата-бабаларымыздан галан ән көзәл вә хејирхаһ адәтләри өз гәлбләриндә јашадыр, даһа көзәл, даһа мүбариз нәсл кими бөјүјүр! Мән Гызханыма мүраҹиәтлә «Гызханым баҹы—дедим—сизин шәрәфинизә бир ше'р јазаҹағам». О, јенә дә утанҹаг бир төврлә:—Јазсаныз да сағ олун, јазмасаныз да,—дејә ҹаваб верди.

Инди мән о ше'ри јазмышам. Јә'гин ки, Гызханым да бу ше'ри гәзетләрдә ахтарыр. Дәрҹ един, гојун охусун. Бир шәклини дә һәјат јолдашына көндәрсин.

Сәмәд Вурғун буну дејиб сусду. Онун тәклифи һамымызын хошуна кәлди. Сәмәд Вурғунун бу сөһбәтини вә Гызханыма һәср етдији ше'ри «Гызханымын һүнәри» башлығы алтында дәрҹ етдик. Бу ше'рин бә'зи бәндләри инди дә јадымдадыр.

> Сәһәр-сәһәр о чыхдыгча тарлаја,
> Әлләринин өпүр дағлар күләји.
> Һәр зәмидә гурулдугча јүз таја,
> Дағә дөнүр Гызханымын үрәји...
>
> Бағбан олуб о, кирдикчә һәр бағa,
> Нар чатлајыр, шафталылар саралыр.
> Бел көтүрүб су вердикчә торпаға,
> Һәр ағаҹдан не'мәт алыр, бар алыр.

Инди о замандан хејли кечмишдир. Сәмәд Вурғунун тәрәннүм етдији Гызханым да артыг ҹаван дејилдир. Лакин онун әмәји севмәк, өз әмәји илә халгыны севиндирмәк кими көзәл сифәтләри өвладларына кечмишдир.

Мән бу мисалын үзәриндә она көрә әтрафлы дајандым ки, зәһмәт адамынын, һүнәр көстәриб ад газанан әмәк адамынын фәдакарлығы һеч бир заман бизим өлкәдә көлкәдә галмыр. Халгымызын ән бөјүк сәнәткарлары онлардан илһам алыр, онлары өз әсәрләринин гәһрәманы сечирләр.

...Һәр ил камал аттестаты имтаһанлары дөврүндә орта мәктәбләримиздән биринә кетмәк мәним адәтимдир. Чүнки бу заман кәнҹләр даһа һәјәҹанлы, даһа ҹошғун көрүнүрләр. Онлар гәлбләриндәки пүнһан һиссләри, дујғулары да бирибирләринә ачмагдан чәкинмирләр. Бир дәфә 31 нөмрәли мәктәбә кетмишдим. Сәһәр тездән иди. Имтаһанын башланмасына чох галмышды. Мәктәбин габағындакы ағаҹлыгда ики нәфәр кәнҹ оғлан, ики нәфәр дә гоҹа киши отурмушду. Онларын јанындакы бош јердә әјләшдим. Таныш олдугда көрдүм ки, бунлар ики ата, ики оғулдур. Аталары биринин ады Ханбала, дикәрининки исә Нәсирдир. Һәр икиси нефтчидир. Асиф адлы оғланын атасы Ханбала бајагдан башладығы сөһбәти давам етдирәрәк дејирди:

—Оғланларым, кечмиш замана бизи корафәһим еләди. Амма инди өмүр башга, күзәран башгадыр. Дөвран фәһләнниндир. Мән сизин јеринизә олсам бу јолдан мөһкәм тутарам.

Өмрүнүн отуз илдән чохуну мә'дәндә операторлугда кечирмиш Нәсир киши үзүнү Асифә вә оғлу Мәммәдә тутуб, достунун сөзүнә гүввәт верәрәк деди:

— Өвладларым, Ханбала һагг сөз данышыр. Сиз нефтин гара, буругларын һисли олмасына бахмајын. Мә'дәндә булаг кими гајнар, дәниз кими ҹошғун бир һәјат вар. Бура кәлән кәнҹ фәһлә аз заманда елә јүксәлир ки, адына ше'рләр, маһнылар гошурлар. Бәс нечә, сиз совет фәһләсини нә билирсиниз?! Инди тарихин сүканы онун әлиндәдир!

Мән бу сөһбәтә гулаг асыр вә гоҹа нефтчиләрин сөзләрини әлли ил әввәлки савадсыз, һүгугсуз Бакы фәһләси илә мүгајисә едирдим. Ејни заманда, мәнә елә кәлирди ки, Асиф дә, Мәммәд дә аталарыны динләдикҹә бу гоҹаларын кечдији дашлы-кәсәкли мүбаризә јолларыны дүшүнүрләр. Бу јол узаглардан кәлиб, бизим азад вә хошбәхт һәјатымыздан кечир, даһа парлаг бир кәләҹәјә доғру кедирди. Мән Асифин вә Мәммәдин бахышларындан һисс едирдим ки, онлар да нефтчи олаҹаг, аталарынын јолу илә ирәлиләјәҹәкләр.

Бу јахынларда гәзетләримиздән бириндә ҹаван нефт устасы Асифин әмәк гәһрәманлығыны тәрәннүм едән көзәл бир ше'ри охујанда үрәјим тел-тел олду. Өз-өзүмә дедим ки, көр намуслу зәһмәт адамы нә гәдәр јүксәлир! Доғрудур, Асифин досту Мәммәд һаггында һәләлик гәзетләрдә бир шеј охумамышам. Олсун, нә ејби вар! Һеч Асиф дә ше'рә дүшмәк, гәзетләрдә тә'рифләнмәк мәгсәди илә јахшы ишләјиб, икидлик көстәрмәмишдир. О, јалныз Вәтән гаршысында, халг гаршысында өз борҹуну едәмәк үчүн намусла чалышмышдыр. Мән әминәм ки, Асифин досту Мәммәд дә һарадаса, нефт мә'дәнләринин бириндә рәшадәтлә чалышыр. Ким билир, бәлкә елә бу јахын күнләрдә биз онун адыны көзәл бир әмәк маһнысында ешидәҹәјик.

Мән истәрдим ки, кәнҹләримиз үрәкдән инансынлар ки, әмәк инсаны гәлбән вә руһән көзәлләшдирир, ону нәҹиб вә алиҹәнаб едир. Бах, хәјалыныза ики кәнҹ кәтирин. Күман един ки, трамвајда кедирсиниз, бу ики кәнҹ сизинлә габаг-габаға отурмушдур. Онлардан бири һеч јердә ишләмир. Сәһәрдән ахшамадәк вејил-вејил кәзир, анасынын, дәдәсинин һесабына јејиб-ичир. Товуз гушу кими рәнкарәнк палтар кејиниб, мејмунҹушан галстук тахыр. О бириси исә өз фәдакар әмәји илә ишләдији заводун, мәнсуб олдуғу коллективин башыны уҹа етмишдир. Намуслу әмәк ону јүксәлтмишдир. Инди бунларын һансы һөрмәтә, мәһәббәтә вә еһтирама лајигдир? Бу суалын ҹавабы күн кими ајдындыр.

Бәли әзиз охуҹу, әкәр ишдән чыхыб јатағханаја кедән бу кәнҹ сәнсәнсә, јанында отуран о түфејлидән, о үстү бәзәк, гәлби тәзәк товуз гушундан чәкинмә. Өз палтарына бахыб сыхылма! Палтарындакы ләкәләри тәмизләмәк, евә дөнән кими ону јахшы бир костјумла әвәз етмәк сәнин өз әлиндәдир. Чүнки сән бу костјуму өз алын тәринлә газандығын зәһмәт һаггына алмысан. Лакин, сәнинлә јанашы әјләшән о товуз гушунун вичданы өз атасынын, анасынын јанында ләкәлидир, гәдирбилән Вәтәнимизин гаршысында ләкәлидир. Бу ләкәни исә һеч бир сел-су јуја билмәз!

Мән Жданов рајонундакы Ленин адына колхозун мәшһур памбыг устасы Сура Оручованы јахшы таныјырам. Сура лап ҹавандыр. Лакин ҹаванлығына бахмајараг Суранын әмәк рәшадәти чилид-чилид китаблара сығмаз. Кечән ил өзү тәкбашына он дөрд тон памбыг јығмышдыр. Биз онунла сонунҹу дәфә тарлада көрүшдүк. Көзәл памбығы варды. Онун гәлбинин һәрарәтиндән, гајғысындан гида алмыш памбыг коллары көрпә ағаҹлар кими гол-будаг атмышдыр. Сура бу коллары, ағаппаг ачмыш гозалары ифтихарла нәзәрдән кечириб деди:

Вә'д еләмишәм ки, һәр һектардан гырх сентнер памбыг јығым.

Утанҹаг бир тәбәссүм Суранын күнәшдә гызарыб тунҹ рәнки алмыш чөһрәсини ишыгландырды. Онун истидән, сојугдан сәртләшмиш әлләри, гозаларын чадар-чадар етдији бармаглары мәним нәзәрими ҹәлб етди. Көрүнүр Сура буну дујду ки, әлләрини ипәк калағајысынын алтында кизләтмәјә чалышды.

Буну көрәндә мән истәдим дејәм ки, баҹым, Сура, сән о мәрд әлләрини наһаг јерә кизләтмәјә чалышырсан. Бу, һәмин әлләрдир ки, гышын шахтасындан, јајын бүркүсүндән горхмадан торпаға ҹан вериб. Бу һәмин әлләрдир ки, үфүглә гуҹаглашан учсуз-буҹагсыз тарланын једди ај назыны чәкиб, сујуну вериб, алағыны едиб. Бу һәмин әлләрдир ки, кечән ил беш һектар јерин һәр һектарындан отуз беш сентнер памбыг алыб. Әкәр сән бу әлләрин нечә мин метр парча истеһсал етдијини, өлкәмизә нечә мин килограм памбыг јағы, сабун вә жымых вердијини билмиш олсајдын, онлары һеч бир заман кизләтмәздин. Әзиз баҹым, о мәрд әлләрини јүксәк галдыр! Бармагларынын габарларындан утанма. Чүнки гәдирбилән Вәтәнимиз өзү онлары гызыла тутмаға һазырдыр.

Бәли, әмәкдән сөз дүшәндә белә дүшүнүрәм. Дүшүнүрәм ки, бизим кәнҹләримизин нә дәрди вар! Онлар әмәјин шан-шөһрәт олдуғу, инсаны јүксәлдиб шәрәфләндирдији азад бир өлкәдә јашајыб јарадырлар. Бу исә ән бөјүк бәхтијарлығдыр.

Нурәддин БАБАЈЕВ